Teema: TAOTLUSED: töökorra arutelu, opsüsteemide kehtestamine ja E-ITS arutelu (Re: AVALDUS ja TAOTLUS: VVK 29.10 koosoleku vaatlemine ja selle materjalid)
Saatja: Märt Põder <tramm@p6drad-teel.net>
Kuupäev: 29.10.26, 09:16
Saaja: vvk@valimised.ee
Koopia: Valimisteenistuse info <info@valimised.ee>

Lgp VVK!

Jätkame VVK 29.10 koosoleku 28.10 kl 11:04 alustatud vaatlemist.

#1

Palume protokollida, et 1. päevakorrapunkti raames arutatakse VVK töökorda, mis puudutab ka VVK seaduse järgi avalikel koosolekutel osalemise ja sellele juurdepääsu korda, mille arutamisse pole vaatamata korduvatele palvetele kaasatud valimisvaatlejaid ega esitatud neile tutvumiseks töökorra kavandit. MTÜ Ausad Valimised tegi ettepaneku kaasata valimisvaatlejate esindusühing töökorra muutmise aruteludesse 3.03, 4.03, 17.03, 4.05, 22.05, kuid VVK oma 25.05 koosolekul otsustas MTÜd mitte kaasata, sest töökord ei puudutavat valimisvaatlejaid. Kuna töökorra alusel on valimisvaatlejaid korduvalt VVK koosolekutelt õigusvastaselt eemaldatud või nende osalemist piiratud, mida on kinnitanud Riigikohus oma lahendites 5-25-7, 5-25-24, 5-25-27, 5-25-45, 5-25-47, 5-25-48, 5-26-7, siis puudutab töökorra uuendamine otseselt valimisvaatlejaid. Kuna töökorra kavandit pole MTÜle 28.10 esitatud taotluse alusel eelnevalt edastatud, siis mida iganes VVK oma töökorra kohta otsustab, võib olla ja üpris tõenäoloselt ongi vastuolus valimisvaatlejate ja laiemalt demokraatliku avalikkuse huvidega. Juhime tähelepanu, et ka 29.10 avalik koosolek ja selle arutelud pole infoühiskonna standardite kontekstis ligipääsetavad demokraatlikule avalikkusele ega isegi seadusandjale, kui sellest ei tehta Riigikogu haldusalas kehtivatest headest praktikatest lähtuvalt järelvaadatavat videoülekannet -- või vähim koormava lahendusena kättesaadavaks audiosalvestist --, sj keelates mistahes salvestamise ka koosoleku osalejatel.

#2

Teeme ettepaneku 2. päevakorrapunktis mitte ühtegi operatsioonisüsteemi 2027. aasta Riigikogu valimistel valija- ja kontrollrakenduse loomiseks kehtestada, sest pole tõendatud, et üheski teadaolevas operatsioonisüsteemis oleks võimalik realiseerida valija- ja kontrollrakendust sellisel viisil, et elektroonilise

hääletuse turvalisus ja töökindlus oleks tagatud RKVS §1, aga ka laiemalt PS §1, §56 ja §60 sätestatud põhimõtetele vastavalt. VVK arutas elektroonilist hääletust puudutavat raportit viimati 20.09.2023 koosolekul nr 73, mille 4. päevakorrapunktis arutati pealiskaudselt ODIHRi 2023. aasta Riigikogu valimiste vaatlusraportit, sj jättes tähelepanuta lk 7 ja allmärkuses 15 osutatud siseründe võimaluse, mida on oma teadustöödes hiljem näitlikustanud Kristjan Düüna ja Tarvo Treier. Hiljem pole VVK arutanud ei Treieri ja Düüna 2024-2025 kokku neljas uurimistöös tehtud tähelepanekuid või ettepanekuid ega ühtegi teist raportit, sh Teaduste Akadeemia küberturvalisuse töörühma 2024-2025 riskianalüüse, Märt Põdra 2023. aasta Riigikogu valimiste vaatlusraportit, MTÜ Ausad Valimised 2023. aasta ettepanekuid vaadeldavuse tagamiseks ja 2025. aasta KOV valimiste eelraportit ja selle järelmeid, Lauri Ütsiku 2024. aasta magistriöös tehtud tähelepanekud ja ettepanekuid, Anto Veldre 2025. aasta pöördumises tehtud ettepanekuid võtmeloome turvalisuse kohta, ODIHRi 2025. aasta õigusraportis tehtud ettepanekuid ega välisteadlaste nagu Thomas Haines'i ja tema kolleegide 2023. aastal ja nüüd äsja 2026. aastal väljatoodud puudusi, tähelepanekuid ja ettepanekuid. Ka pole VVK arutanud Riigikogu korruptsioonikomisjonis 2024-2026 väljatoodud probleeme seoses elektroonilise hääletuse turvalisuse, vaadeldavuse ja salajasuse tagatistega. Sellises olukorras ei täida VVK oma RKVS §9 lg1 kohustust valvata valimiste korraldajate tegevuse järele, sest ei ole iseseisvalt tutvunud sellega, kas raportites, uuringutes ja komisjonides huvirühmade või ekspertide poolt väljatoodud ning arutatud probleemid on leidnud lahenduse.

Thomas Haines ja ta kolleegid on juba 2023. aastal ja uuesti 2026. aastal rõhutanud, et Eesti netihääletusel puuduvad selgelt väljendatud turvaeeldused ja ametlikult avaldatud turvamudel. See selgitab, miks RVT nimetab kõiki väljatoodud turvaprobleeme "teoreetilisteks", sest määratlemata turvaeelduste raames ongi kõik probleemid paratamatult teoreetilised, hüpoteetilised või kujutluslikud -- aga samamoodi on määratlemata turvamudeli tingimustes pelgalt teoreetiline, hüpoteetiline või kujutluslik ka netihääletuse enda turvalisus. Praktikas väljendub see kõige ilmekamalt selles, et valimistelt nõutud põhimõtetest on tagamata salajasus ja vaadeldavus.

Salajasuse nõuete eiramist kirjeldab ja teeb ettepanekud probleemide lahendamiseks Tarvo Treier oma 2025. aasta töös "Re-voting Under Surveillance: National eID Transaction Logs as a Threat to Coercion Resistance in Estonian Internet Voting", sj on neid probleeme kirjeldanud Märt Põder juba 17. märtsil 2023 koostatud eksperdiarvamuses "Kuidas riivab IVXV häälekontrolli süsteem hääle salajasust?", mis on Riigikohtu menetluse kaudu jõudnud ka VVK-ni. Salajasuse riive on aga fundamentaalsem ja see sai praktilise väljenduse 2025. aasta KOV valimistel, kus VVK liikmed audiitori juhendamisel eirasid häälte salajasuse garantiiks olevate kiipkaartide käitlemise turvanõudeid, mida käsitles MTÜ Ausad

Valimised 2025. aasta KOV valimiste eelraport.

Võtmehalduse intsidendi valguses tegi Anto Veldre VVK-le 2025. aastal ettepanekud võtmete loomise süsteemi turvaeelduste analüüsiks ja vajadusel nende ümberhindamiseks, sest 2017. aastal tehtud muudatustega on muutunud kehtetuks varasemad turvaeeldused. Võtmeloome ja valimistulemuse kindlakstegemise arvutisüsteemi turvaeelduste probleemile juhtis 2023. aasta Riigikogu valimiste kaebemenetluses tähelepanu Märt Põder, kelle tähelepanekud omakorda võttis kokku Lauri Ütsik oma 2024. aasta magistritöös "E-valimiste protsessid Riigikogu valimiste näitel", osutades, et probleemid olid lahendamata ka 2024. aasta Euroopa Parlamendi valimistel.

Salajasuse riive seadusega lubamatut ulatust on 2025. aasta KOV valimistel asetleidnud intsidentide valguses täiendavalt käsitletud ka Õhtulehe 22.10.2025 artiklis "SUSSERDAMINE E-VALIMISTEL?! Kas e-valimiskasti sisu on selline, nagu peaks? Audiitorite kontrollrakendus vastas eitavalt" ja Vabadused.ee 27.11.2025 vestlussaates Epitsenter pealkirja all "Valimisvaatleja Märt Põder: e-valimiste süsteemi läbikukkumistest".

Seaduses sätestatud salajasuse nõuetega on vastuolus, kui valija saab netihääletuse protokollidele vastavalt tõendada, kellel poolt andis ta hääle, aga ka see, kui pole tagatud, et valijate häältega ei tutvu valimiste korraldaja ja nendega seotud isikud või ka välisründajad -- ja praeguse netihääletuse protokollis ning valimiste korralduses see tagatud pole.

Vaadeldavuse puudujääke on alla jooninud ODIHR oma 2025. aasta õigusraportis, tuues selle punktis 65 välja, et praegu on vaatlejatel lubatud viia läbi ainult visuaalset vaatlust, mis pole piisav selleks, et anda vaatlejana hinnanguid internetihääletuse korrektse läbiviimise kohta, ja selgitades punktis 67, et tegu pole üksnes korraldusliku, vaid riigiõigusliku probleemiga, mis väljendub vaatleja passiivsuse dogmast lähtuvates Riigikohtu otsustes, mis sisuliselt välistavad vaatlejatel e-hääletuse protsessi eesmärgipärase vaatlemise ja jätavad nad ilma tõhusast õiguskaitsest eeskirjade rikkumisele osutamisel ning kohaldatava regulatsiooni põhiseaduspärasuse vaidlustamisel. Probleemile on MTÜ Ausad Valimised osutanud juba valimisvaatlejate ühisavaldusega 31. märtsil 2023, aga ka 2025. aasta KOV valimiste kaebemenetluses ja avaldatud eelraportis, milles osutatakse vaatlemise piiratusele, kuigi Riigikohtu hinnangul vaatlejad mängivad olulist rolli selles, et valimised toimuksid valimispõhimõtteid järgides ja oleksid lõppkokkuvõttes demokraatlikud ning seda rolli peaksid vaatlejad saama täita ka elektroonilise hääletamise puhul. Probleemi väljendab ka see, et valimiste vaatlemine on Eesti õiguses alamääratletud, kuigi põhiseaduse kommenteeritud väljaande §60 kommentaaride p7 deklareeritakse, et vabade valimiste puhul tagab valija tahte takistamatu väljendamise "võimalikult lihtne, kuid usaldusväärne ja kontrollitav ning vaadeldav hääletamise ja hääletamistulemuste

kindlakstegemise kord".

Kuigi osutatud kontrollitavust peaks elektroonilise hääletamise puhul aitama tagada ka RVT palgaline audiitor, siis Treier ja Düüna on ODIHRi 2023. aasta raporti põhjal ulatuslikult näidanud, et audiitor seda 2023-2025 valimiste puhul tehniliselt tagada ei saanud ja audiitori aruanded kinnitavad, et seda ka faktiliselt ei tehtud. Samale järeldusele jõudis Teaduste Akadeemia küberturvalisuse komisjon oma 2024. aasta riskianalüüsi punktides "Mõned valimiste etapid võivad jääda auditeerimata/vaatlemata, kuigi see oleks võimalik" ja "Mõned e-hääletamise etapid võivad jääda auditeerimata/vaatlemata, sest tänane protokoll seda ei võimalda". Palgalise audiitori usaldusväärsuse seadis kahtluse alla audiitorite poolt 2025. aasta KOV valimistel algatatud turvareeglite rikkumine, mida on kajastatud MTÜ Ausad Valimised 2025. aasta KOV valimiste eelraportis, aga ka anomaaliate või puudujääkide mahavaikimine või ilustamine auditiraportites.

Vaadeldavuse põhimõttelised puudujäägid väljenduvad selles, et puudub "võimalikult lihtne, kuid usaldusväärne ja kontrollitav ning vaadeldav hääletamise ja hääletamistulemuste kindlakstegemise kord", sj sellise korra olemasolu nõue tuleneb PS §1 demokraatia põhimõttest, §56 rahvakontrolli põhimõttest ja kaudselt §60 detailsematest valimiste põhimõtetest, sh eeldab valimisvaatlejate õigust ise ja vahetult kontrollida valimiste läbiviimise sammude ja tulemuse korrektsust valimiste otsesuse põhimõte -- ja praeguse netihääletuse protokollis ning valimiste korralduses see tagatud ei ole.

#3

Palume protokollida, et E-ITS materjale pole vaatlejatele tutvumiseks edastatud ja teeme ettepaneku jätta 4. päevakorrapunkt käsitlemata, kuni vaatlejatele ja demokraatlikule avalikkusele pole tehtud kättesaadavaks E-ITS auditeerimise materjale. VVK koosolekud on RKVS §12 lg3 järgi avalikud ja seni on E-ITS auditeerimisega seotud arutelult visatud vaatlejad välja, nagu juhtus VVK 4.03.2025 koosolekul, aga ka 3.04.2025 koosolekul, kui 7. päevakorrapunktis oli arutuse all E-ITS järelaudit. Kuna Riigikohtu üldkogu on kaasuses 5-25-7 tunnistanud vaatlejate VVK avalikelt koosolekutelt eemaldamise õigusvastaseks ja VVK pole koosolekuteates tutvustanud, kuidas saavad vaatlejad päevakorrapunkti arutelu sisuliselt jälgida, siis probleemide vältimiseks koosolekul tuleks päevakorrapunkti arutelu lükata edasi, kuni vaatlejatele on materjalid edastatud või tehtud selgeks, kuidas saavad vaatlejad E-ITS arutelu VVK seaduse järgi avalikul koosolekul sisuliselt jälgida.

Märt Põder ja MTÜ Ausad Valimised
+372 55643754 | ausadvalimised.ee

28.10.26 11:04 Märt Põder kirjutas:

> Lgp VVK!
>
> Esitlen end RVKS §19[4] vastavalt kui 1) eraisik Märt Põder ja 2) MTÜ Ausad Valimised esindaja Märt Põder ning annan teada, et alustan 29.10 koosoleku vaatlemist.
>
> Vaatlemise sisulise teostamise tarvis palun võimaldada viivitamatult ligipääs koosolekul vastavalt päevakorrale [1] arutatavatele materjalidele, sh:
>
> 1) Arutamisele tulev VVK töökord, mille arutamisse kaasamiseks tegi MTÜ Ausad Valimised ettepaneku kolm korda, kuid sai kõigil kordadel keelduva vastuse;
>
> 2) Materjalid, mis tulevad käsitlemisele punkti all opsüsteemide määramiseks valijarakendusele ja hääle kontrollrakendusele 2027. aasta Riigikogu valimistel;
>
> 3) RVT ülevaate Riigikogu valimiste korraldamisest slaidid või muu VVK liikmetele esitatavad materjalid;
>
> 4) E-ITS vaheauditi tutvustus koos vaheauditi enda ja sellega seotud dokumentatsiooniga.
>
> Aktsepteeritav on, kui materjalidele võimaldatakse digitaalne ligipääs, nt edastatakse need elektroonilises vormis meilile või tehakse kättesaadavaks sarnasel viisil.
>
> Märt Põder ja MTÜ Ausad Valimised
> +372 55643754 | ausadvalimised.ee
>
> [1] https://www.valimised.ee/et/vabariigi-valimiskomisjoni-koosolek-29- oktoobril-2026

Manused:

vaatlemise-jätk-29.10.asice	11.7 KiB